

МУҒАЛЛИМ ХӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҮ

Илимий-методикалық журнал

№ 2/2 2024

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

2/2-сан

*Ўзбекистон Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқаргы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрепинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гууалық берилген.*

Нөкис

Jo'rayeva Sh.K. Boshlang'ich sinflarda jarangli va jarangsiz undosh tovushlar	348
Qoraboyev H.K. O'quvchilarga matn mazmunidan chetga chiqish tavsifida beriladigan uy vazifalarini tashkil etish	355
Soliyev I.S., Yigitaliyeva O.G'. Maktabgacha talim tashkiloti tarbiyachisining pedagogik imidji va kompetentligi	362
Soliyev I.S., Tursunaliyeva D.G. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'qitish samaradorligini oshirish uchun multimediadan foydalanish usuli va o'yinning ahamiyati	365
Xudayqulova F. B. Boshlang'ich ta'lim sifatini baholash xalqaro dasturlari va innovatsion texnologiyalari	370
Adizova N. B., Bobomurodova Sh. Birinchi sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligida ifodalangan hikoyalarni kreativ topshiriqlar asosida tahlil qilish metodikasi	375
Adilova M.F., Xodjayeva N.A. «4k» modeliga asoslangan innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish	380
Jo'rayeva N. T., Marasulova D. N. Maktabgacha yoshdagi bolaning o'yin faoliyatiga pedagogik rahbarlik qilish	386
Kayumova N.M. Milliy qadriyatlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarni shakllantirishning metodik imkoniyatlari	392
Pardaboeva D.G'. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini texnologiya darslariga jalb qilishda tanqidiy tiklash usullari orqali klaster yondoshish	399
Axmadaliyeva M.M. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishning uslubiy asoslari	404

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Jumayev X.X. Madaniyat va san'at sohasi faoliyatini rejalashtirish va tashkil etish	412
Choriyev B.B. Xalq cholg'ularida ijrochilikni to'g'ri yo'lga qo'yish hamda cholg'u oilalarining tashkil etilishi	418
Xidirov K.A. XX asrning dunyoga dovruq'i ketgan o'zbek san'at darg'alari	422
Xakimov O.B. Ud cholg'usining qo'shiq ijrochiligidagi ahamiyati	425
Gulomova N.X. Ta'lim oluvchining bilim olishida chizmachilik darslarida ko'rgazmalilik tamoyili	432
Toshpulatov F.U. Chizmachilik darslarida ilmiy tushunchalar va talabalarda ilmiy tushunchalarni shakllantirishning ahamiyati	438
Rasulova F.S. "Qirqin" mavzularini o'qitishda pedagogik texnologiyalarning amaliy tadbig'i	442
Содиқжон М.О. Тасвирий санъат ўқитувчисининг илмий-методик тайёргарлик даражаси компетенциясини шакллантириш омиллари	447

ФИЗИКАЛЫК ТӘРБИЯ ХӘМ СПОРТ

Abdullayev N. A. Sportchilarni jismoniy holatini qayta tiklashning metodologik va tashkiliy-pedagogik asoslari	452
Qambarov K.I. Voleybol sport turining yoshlarni tarbiyasi va jismoniy rivojlanishida tutgan o'rni	458
Qambarov K.I. Futbol murabbiylarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kommunikativ kompetentlikning tutgan o'rni	462
Bo'riyeva G. I. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish texnologiyalari tavsifi	467
Raximberdiev J.N. Kurash sport turining xalqaro qoidalarini talabalarga pedagogik o'rgatish zarurati	473
Ergashov K.A. Jismoniy tarbiyada chaqqonlik va epcillik harakatlarini shakllantirish	478
Одилов О.Н. Бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларида ташкилотчилик компетенциясини ривожлантиришнинг ўзига хослиги ваилмий-назарий таҳлили	483
Radjapov U.R. Yengil atletikaning ulotqirish turlari texnikasini o'rgatish metodikasi	488

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI BAHOLASH XALQARO DASTURLARI VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI

Xudayqulova F. B.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Tayanch soʻzlar: xalqaro baholash dasturlari, axborotlar almashinish, PIRLS, TALIS, TIMS, dasturlari, tadqiqotlar, xorij tajribasi.

Ключевые слова: международные программы оценки, информационный обмен, PIRLS, TALIS, TIMS, программы, исследования, зарубежный опыт.

Key words: international assessment programs, information exchange, PIRLS, TALIS, TIMS, programs, research, foreign experience.

Kirish. Mamlakatimizda davlat hamda jamiyat ahamiyatiga molik dolzarb masalalar bilan bir qatorda, ta'lim sifatini oshirish va xalqaro baholash jarayonlariga munosib tayyorgarlik ko'rish masalasiga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda.

Ta'kidlash joizki, davlatimiz rahbarining Farmoni bilan O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlangan bo'lib, unda O'zbekiston Respublikasining 2030 yilga kelib PISA xalqaro baholash dasturining reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish ustuvor vazifa etib belgilangan.

Shuningdek, Vazirlar Mahkamasining tegishli qarori asosida dunyoda ta'lim sifatini baholash bo'yicha yetakchilik qilib kelayotgan xalqaro baholash dasturlari, jumladan, TIMSS, PISA va PIRLS dasturlarida qatnashishga muvaffaqiyatli erishildi.

Bugunki kun maktab o'quvchilarini va ta'lim jarayonlarini jahon xalqaro baholash dasturlari asosida o'qitish, kelajak yoshlarini og'zaki va yozma nutqini shakllantirish, nutq madaniyatini notiqlik ko'rinishiga etkazish zamon talabidir.

Asosiy qism. Xalqaro baholash dasturlarida muvaffaqiyatli ishtirok etish, bevosita ta'lim sifatini oshirish bilan bog'liqdir. Unda ishtirok etish, nafaqat

O'zbekiston, balki jahon hamjamiyatida o'quvchilarning o'quv dasturlarini yodda saqlab qolganligini baholashdan ularning kompetensiyalarini baholash, ya'ni maktabda egallagan bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olishi, ijodiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, uni baholashga o'tishda muhim vosita bo'lib hisoblanadi.

Qolaversa, o'qituvchilar va o'quvchilarning TIMSS, PISA va PIRLS tadqiqotlari haqidagi tasavvurlarini boyitib borish, xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rish darajasini oshirish, o'quvchilarning ijodiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, shu orqali ta'lim sifatini oshirishga hissa qo'shish maqsadida oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimida ham qator ishlar amalga oshirilmoqda.

PISA va PIRLS baholash dasturlari bo'yicha 2020 yil aprel oyida o'tkazilishi rejalashtirilgan tajriba-sinov tadqiqotlari COVID-19 koronavirus pandemiyasi sababli kechiktirildi.

Shu jarayonlarda xalqaro baholash dasturlariga tayyorlovchi onlayn test platformasi yaratildi (Stesting.uz).

Testda 129 ta topshiriq joylashtirilgan, bo'lib, 61 ming 400 dan ortiq o'quvchi foydalanishga muvaffaq bo'ldi.

Testlar o'quvchilar uchun juda katta yangilik sifatida qabul qilindi. Dars jarayonlarida o'zlashtirgan bilimlari bilan bir qatorda o'qituvchi ko'magi asosida qo'shimcha murakkab bo'lgan topshiriqlar ustida ishlash ko'nikmasini shakllantirdi. Shuningdek boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun axbarotlar izlash va ma'lumot to'plash haqidagi tushunchalarini kengaytirdi. Albatta buning zahirida qo'shimcha ishlash jarayonlari takomillashdi.

Davlatimiz rahbarining joriy yil 2023 yil 24 yanvardagi Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasiga asosan xalqaro tadqiqotlarga tayyorgarlik ko'rish maqsadida Respublika bo'yicha 348 ta tayanch maktab belgilandi. Tayanch maktablarga qolgan maktablar birlashtirildi.

Hozirgi kunda davlatimizda ish olib borayotgan Milliy markaz barchaga ma'lum. Shu milliy markazning ishtiroki natijasida 2023 yilda TIMSS va 2024 yilda TALIS tadqiqotlarida ishtirok etish uchun turli seminar va vebinarlar tashkil etilmoqda. Shuningdek, Ta'lim inspeksiyasi, tegishli ta'lim vazirliklari bilan Jahon banki o'rtasida o'rnatilgan hamkorlik asosidagi "Maktabgacha va umumiy o'rta ta'limni takomillashtirish", "Bolalarni erta yoshdan rivojlantirishni takomillashtirish" kabi loyihalari umumiy o'rta ta'lim tizimini rivojlantirishning ko'plab yo'nalishlari qatorida ta'lim sifatini baholash tizimini ham takomillashtirish yo'lida moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlovchi zamin yaratildi

Turli davriylikda 1995 yildan buyon tashkil etib kelinayotgan xalqaro tadqiqotlarning qamroviga e'tibor beradigan bo'lsak, unda ishtirok etayotgan mamlakat va iqtisodiyotlarning soni ortib borayotganini kuzatish mumkin. Misol uchun, TIMSS dasturining dastlabki tadqiqotida 45 ta mamlakat qatnashgan bo'lsa, 2019 yilga kelib ishtirokchilar soni 64 taga etdi. PIRLS dasturida esa, 2001 yilda 35 tagina davlat qatnashgan bo'lsa, 2016 yilda 50 taga etdi, 2021 yildagi tadqiqotda esa 60 ta davlat, shu jumladan O'zbekiston qatnashishi kutilmoqda. Dunyo bo'ylab nufuzi ortib borayotgan PISA dasturining 2000 yildagi ilk tadqiqotida 43 ta davlat qatnashgan bo'lsa, 2018 yilda ishtirokchilarning qamrov darajasi 78 tani tashkil etdi, 2022 yildagi tadqiqotida esa 88 ta davlat va iqtisodiyotlar, shu jumladan O'zbekiston qatnashishi kutilmoqda. Bundan ko'rinib turibdiki, aksariyat xorijiy mamlakatlar xam o'zining ta'limga oid siyosatini belgilash, Milliy baholash tizimini takomillashtirishda xalqaro tadqiqotlarning tajribalari, natijalari va solishtirma tahlillari muhim o'rin tutadi, unda ishtirok etish orqali milliy jamoa va mutaxassislarining salohiyatini rivojlantiradi.

O'quvchilar o'qilgan matn mazmunini tushunish ko'nikmasini yanada chuqurroq egallashlari, matematika tushunchalari va yuqori darajadagi matematika ko'nikmalarini yangi vaziyatlarga tatbiq qilishga ko'proq e'tibor qaratish tavsiya etiladi. Ma'lumotlar viloyat va til guruhlarida kesimida ko'rsatkichlar orasidagi farqni ham yuzaga chiqardi. Bu esa vazirlikka O'zbekistondagi barcha o'quvchilar uchun ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan puxta qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

Tahlillarga ko'ra, Amerika Qo'shma Shtatlarida ta'limga 3 yoshdan 22 yoshgacha o'rtacha 210 ming dollar sarflanib va natijada 3,1 mln. dollar foyda keltirar, Janubiy Koreyada 130 ming dollar sarflanib va 2,1 mln. dollar foyda keltirar ekan. Rivojlangan mamlakatlarda inson kapitaliga sarflangan har 1 so'm 13 barobar hisobida qaytadi. O'zbekistonda esa 16 ming dollar sarflanib, buning evaziga 70 ming dollar foyda olinar ekan SHu o'rinda ta'lim sifatini baholash bo'yicha ishtirok etiladigan xalqaro tadqiqotlar haqida gapirib o'tish maqsadga muvofiq:

PIRLS - boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasi baholash;

TIMSS - 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash;

PISA - 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholash;

TALIS - umumiy o'rta ta'lim maktablari direktorlari va o'qituvchilari bilan so'rovnoma o'tkazish orqali maktabda o'qitish va ta'lim olish jarayonlari samaradorligini baholash kabi tadqiqotlar dasturi shular jumlasidandir.

Yuqoridagi xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlik ko'rishda quyidagi masalalarga e'tibor qaratiladi:

- Har bir o'qituvchi, maktab direktori o'z ustida mustaqil ishlashi, doimiy izlanishi;
- berilgan materiallarini o'rganish, tahlil qilish va boshqalarga o'rgatish;
- Xalqaro tadqiqot dasturi, undan ko'zlangan maqsad va vazifalarni o'quvchi, o'qituvchi va ota-onalarga tushuntirish;
- O'quvchilarni PISA yoki PIRLS topshiriqlariga emas, mustaqil hayotga tayyorlanayotganini tushuntirish.
- Maktab o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlardan savodxonligi hamda ijodiy fikrlash salohiyatlarini aniqlashga qaratilgan sinov materiallari bazasini shakllantirish;
- Maktablarda o'quvchilarning kompyuterda test sinovlarini topshirish ko'nikmalarini rivojlantirib borishga e'tibor qaratish;
- Matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha to'garaklar doirasida o'quvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmalari va kompyuter savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar tashkil qilish;
- O'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiruvchi topshiriqlardan keng foydalanish;
- O'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini, mantiqiy va ijodiy fikrlashini baholashga qaratilgan sinovlarni tizimli ravishda o'tkazib borishimiz kerak.

PISA muayyan maktab o'quv dasturlarining ustunligini o'rganish o'rniga, o'quvchilarning asosiy mavzularda bilim va ko'nikmalarini qo'llay olish qobiliyati, muammolarni tahlil qilish, sharhlash va samarali hal qilish, fikrlash va muloqot qilish imkoniyatlarini ko'rib chiqadi.

XULOSA

O'quvchilarning xalqaro tadqiqotlarida munosib ishtirok etishi uchun ularda maktabda olgan bilimlarini hayotda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish uchun quyidagi ishlarni amalga oshirish zarur bo'ladi.

- ta'lim sifatiga ta'sir qiluvchi moddiy-texnik bazani shakllantirish;
- xalqaro ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish;
- xalqaro tadqiqotlar asosida qo'shimcha metodik qo'llanma va adabiyotlar yaratish;

- xalqaro tadqiqotlar yo‘nalishlaridagi savollar milliy bazasini yaratish va o‘quv dasturlarini integratsiyalash;
- xalqaro tadqiqotlarga asoslangan holda tegishli fanlardan o‘qitishning shakllari, metodlari va texnologiyalarini takomillashtirish hamda bu borada o‘qituvchilar malakasini oshirish bo‘yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish.

Bugungi kunda xalqaro baholash dasturlarini keng ko‘lamda ommalashtirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasining barcha oliy ta‘lim o‘quv yurtlarida professor o‘qituvchilar talabalarga chet el adabiyotlari va bolalar adabiyotlari bilan tanishib borishlari, shuningdek, yangi baholash mezonlarini ochib beruvchi seminar mashg‘ulotlarini tashkil etish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Milliy agentligi Xalq so‘zi 03 Aprel 2022 yil
2. O‘quvchilarning ta‘limdagi yutuqlarini baholash tizimini xalqaro talablar asosida takomillashtirishning nazariy va institutsional asoslari DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.28.34.014> Ismailov Abduvali Abdumalikovich, Ta‘lim sifatini baholash bo‘yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi direktori.
3. AQSH ning Toshkentdagi elchixonasi sahifasi
4. Худойкулова, Ф. Х. (2019). Узлуксиз таълим тизимида укувчиларда лингвистик компетенцияни шакллантиришда назарий билимлар бериш муаммолари. Таълимдаги инновациялар ва ислохотлар контекстида замонавий кластер тизими, 1(6), 117-120.
5. Xodjamkulov, U. N.; Xudayqulova, F. B. (2021). Kelajak o‘qituvchisi konsepsiyasi. O‘zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar, 2(3), 130-135.
6. Xudayqulova, F., Xikmatova, M., & Panjiyeva, M. (2023). Boshlang‘ich sinflarda xalqaro dasturlar asosida dars o‘tishning afzalliklari. Interpretation and researches, 1(1).

PEZIOME

Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash, jahon baholash nizomlari talablariga javob bera oladigan ta‘lim tizimini joriy qilish, shuningdek boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini axborotlar izlash va axborotlar almashish ko‘nikmasini shakllantirish, xorij tajribalarining ahamiyati, o‘quvchilarning kognitiv hayotda o‘z dunyoqarashi va fikrlash doirasi asosida vaziyatlarga javob bera olish ko‘nikmasini shakllantirish haqida fikr yuritiladi.

PEZIOME

В статье рассматривается подготовка учащихся начальных классов к международным оценочным программам, внедрение образовательной системы, которая может соответствовать требованиям мировых правил оценивания, а также формирование у учащихся начальных классов навыков поиска информации и обмена информацией. информации, значимости зарубежного опыта, думается о формировании умений учащихся реагировать на ситуации с учетом их мировоззрения и структуры мышления в познавательной жизни.

SUMMARY

The article discusses the preparation of primary school students for international assessment programs, the introduction of an educational system that can meet the requirements of the world assessment rules, as well as the formation of information retrieval and information exchange skills among primary school students. information, the importance of foreign experience, it is thought about the formation of students' skills to respond to situations, taking into account their worldview and the structure of thinking in cognitive life.